

HLEDÁNÍ NOVÉHO ŽIVOTNÍHO STYLU

Od konce šedesátých let v USA a v Evropě asi od r. 1975 zaznívá v nejrůznějších kruzích a z nejrůznějších motivů volání po „novém životním stylu“. Životní styl se zásadně problematizuje.

Odkud toto volání vychází? Co za ním stojí? Chceme zde uvést především některé církevní hlasy. Pak se budeme ptát po důvodech. Nakonec podáme přehled aktivit a některých publikací.

Hlas církvi

Už v roce 1958 pozvedl kard. Frings hlas proti stoupající spotřebě v průmyslových zemích a vyzval křesťany k dobrovolnému omezení.

Nejostřeji promluvili holandští biskupové v postním pastýřském listu r. 1976:

„Poslušnost vůči Kristově zvěsti nás dnes vede k volání po změně životního stylu... Dnešní životní styl náš život ničí, nevyústíuje v rozumný blahobyť, ale v nemotivovanou spotřební vášeň. Spotřebujeme toho tolik, že už se z toho nemůžeme zodpovědně radovat... S tím (my biskupové) spojujeme výzvu všem, aby se obrátili spíše k rozvoji zdravého a čistšího duchovního života.“

Na 5. valném shromáždění Ekumenické rady církvi v Nairobi v listopadu a prosinci 1975 to formulovala sekce IV takto:

„Místní obce by měly všude vážně přezkoumat svůj životní styl a sledovat otázku, jak vypadá jejich svědectví, jež, dávají světu svým životním stylem a jakou výchovu tak dávají svým členům. Místní církve zaměřuje své svědectví k bohatým v blahobytných předměstích i k chudým ve vesničkách a slumech. Slouží své bohoslužby v nejpřepychovějších budovách světa i v nejchudších barácích. V každé situaci musí církve přezkoumávat svůj životní styl, aby zjistila, co tento její styl světu říká, aby si ujasnila, zda to, co vyjevuje svým životem, odpovídá biblické zvěsti, jež napravuje bohaté a chudým dává naději.“

Společná konference církvi pro otázky rozvoje v NSR vydala k UNCTAD IV memorandum, kde v § 48 čteme:

„Lidé různých světových názorů se od jisté doby pokoušejí najít „nový životní styl“ a uskutečňovat ho. Odřeknout se dosud samozřejmých zvyků a stupňování spotřeby patří přitom k základním představám. Odřikáme-li si např. stále větší spotřebu masa nebo používání soukromých vozidel ... odřikáme se tím symbolicky i prakticky produktů strategicky důležitých pro výživu světa a zásobení surovinami...“

Zdá se tedy, že se v církevních projevech prosazuje nový stupeň uvědomění: poslední krok po linii: misie – charita – politika – životní styl.

Misiemi začalo setkání církve s cizími zeměmi. Misie za sebou vede charitu. V šedesátých letech se prosadil názor, že se dá účinně pomoci jen politickými prostředky – strukturální politikou, obchodní politikou, technickou politikou. V polovině sedmdesátých let jde také o změnu života, životního stylu bohatých zemí.

Zde si musíme uvědomit otázku: existuje vůbec něco takového jako společný životní styl? Existuje v bohatých zemích? Nežijí lidé v Evropě velice různě pokud se týče spotřeby, tradice, společenských norem?

K zodpovězení této otázky je třeba mít před očima změny, jež nastaly v životním stylu většiny lidí v průmyslových zemích mezi roky 1950 a 1977. Nelze je vysvětlit jen válkou a jejími následky, protože platí i pro země, jež byly válkou zasaženy málo, jako je Švýcarsko, Španělsko nebo Kanada. Připomeňme jen přírůstek soukromých vozidel, možností dovolené, prázdninových cest do nejbližších zemí, a to i pro nejširší kruhy, spotřebu masa, alkoholu, textilu.

Jistě je i v průmyslových zemích mnoho chudých, sociálně opomíjených a nezajištěných lidí. Přesto zjišťujeme trend k jednotnému životnímu stylu v nejširších vrstvách. Vyrůstá plynutí, nároky a mobilita. Jsou tu nevyslovené společenské normy, jež se imitují, což vede k závisti, frustraci a deliktům proti majetku. Starý životní styl, který dospělí současníci ještě dobře znají, byl formován opatrností, šetrností, tradicemi a fyzickými hranicemi. Ustoupil stylu dnešnímu a ten zavedl zvyklosti, jež jsou pro starší lidi nepochopitelné. Dnes však vystupuje otázka po novém životním stylu, který se od současného bude zase lišit.

Důvody pro hledání „nového stylu“

Všechny důvody, jež zde uvedeme, navzájem úzce souvisejí. Na jedné straně vyplývají z technických možností člověka a na druhé straně z trvalých zemí našeho pozemského životního prostoru a z nezvratných zákonů přírody.

a) Ohrožení a zničení člověka

Holandští biskupové píší: „Náš dnešní životní styl nás ničí“. Je to prosté přehánění nebo odvahea k prosté pravdě?

Konrad Lorenz (laureát Nobelovy ceny) ukázal ve své knize „Osm smrtelných hříchů civilizovaného lidstva“ (Piper 1974) pozadí, jež, mohlo vést k holandskému prohlášení. Píše:

„Pro zarážející většinu dnešních lidí je hodnotou jen to, co je úspěšné v nemilosrdné konkurenci a hodí se k tomu, abychom předstihli své bližní. Každý prostředek, sloužící tomuto cíli, se podvodně jeví jako samostatná hodnota. Ničivým omylem utilitarismu je záměna prostředku a cíle... Je třeba se ptát, co působí dnešnímu člověku větší škody na duši: zaslepující chtivost peněz nebo skličující spěch...“

především radost je dnes nedosažitelná, díky choulostivému uhýbání nepohodlí... Stále rostoucí neschopnost snášet nepohodlí mění přirozené výšky a hloubky lidského života v uměle zplanýrovanou rovinu, z velkolepých vrcholů a hloubek vln vytváří sotva postřehnutelné čerění, ze světla a stínu jednotvárnou šed’.“

Konrad Lorenz mluví o zhoubné „neofilii“, rozkoši z nového, kdy se spotřební předměty vyhazují stejně jako milenka, přítel nebo vlast. Mluví o tom, jak „stále více mizí schopnost zažít rozkoš“ a o „návyku stále silnějších vzrušujících situací“.

Zoolog Joachim Illies spojuje „vnější prostředí a vnitřní svět“. Píše:

„Krise životního prostředí úzce souvisí s krizí našeho vnitřního života, je to jen zrcadlo našeho změněného vnitřního světa... Lhostejnost, pýcha a neúcta ke stvoření jsou tři důvody, z nichž vychází krize životního prostředí... Se svým tělem a jeho funkcemi zacházíme se stejnou neúctou, pýchou a lhostejností jako s okolním světem.“

Shrnuje: „Sama technika nemůže přivodit obrat, to může jen změněný duch... Je naprosto jasné, že tady může pomoci jen změna vědomí, obrat, obnova vědomí.“

Je ještě třeba poukázat na bestseller Christy Mevesové „Manipulovaná bezuzdnost“ a její heslo o „neurotické zpustlosti“, o tom, jak je „těžké být v blahobytu šťastný“, o „odstraněné vině“, atd.?

Klíčový poznatek je zde tento: většina lidí v bohatých zemích má prakticky všeho příliš: vzruchů, podnětů, informací, kontaktů, zážitků, „kulturní nabídky“, technických pomocníků, jídla a pití.

Tam, kde se příliš mnoho nabízí, klesá užitek, zisk, požitek. Sytost člověka dusí, utiskuje. Lidsky člověk získává jen do té míry, pokud jsou hodnoty a zboží k dosažení v omezené míře: jeden přítel je cennější než tisíc nezávazných známých.

b) Rostoucí zbídačení Třetího světa

Dlouhou dobu platila národohospodářská zásada: čím bohatší jsou průmyslové národy, tím více šancí pro rozvojové země. Tak mohl být životní styl v bohatých zemích s dobrým svědomím ospravedlněn, že slouží rozvojovým účelům. Tato „samozřejmost“ na tržně hospodářském Západě padla.

V memorandu západoněmeckých církví k UNCTAD IV stojí: „Je-li cílem nového řádu umožnit všem lidem spravedlivý podíl na životně nutných dobrech této země – a to znamená nejprve pomoci miliónům lidí k uspokojení nejelementárnějších potřeb, pak si musíme nicméně položit otázku, zda se nemusí změnit celé každodenní pracovní, spotřební a mimopracovní chování jednotlivce. Teze „čím bohatší jsme my, průmyslové národy, tím větší pomoc můžeme poskytnout rozvojovým zemím“, kterou zastávali křesťané, se tváří v tvář rostoucí a neospravedlnitelné nerovnosti mezi bohatými a chudými stává stále problematičtější. Nejde o nic menšího, než nacvičit postoje a návyky, které jednou musejí převládnout, má-li mít lidstvo budoucnost.“

Nachází požadavek „nového životního stylu“ podklad v dřívějších církevních prohlášeních? Usnesení Společné synody biskupství v NSR o „Rozvoji a míru“ uvádí mezi pomocnými opatřeními průmyslových zemí rozvojovým zemím „odbourání vlastního hospodářského plýtvání a šetrnost v zacházení se surovinami a zbožím, jehož je málo“. Dále stojí: „Církev bude křesťany v NSR na tyto souvislosti (mezi hospodářstvím, zbrojením a rozvojem) upozorňovat a povzbuzovat je, aby se zasazovali o takové změny naší hospodářské a sociální struktury, jež jsou nutné pro vytvoření spravedlivých hospodářských vztahů s rozvojovými zeměmi.“

Encyklika *Populorum progressio* Pavla VI. říká: „Znovu opakujeme: přebytek v bohatých zemích má sloužit chudým. Pravidlo, které platí nejprve pro bezprostřední okolí, je třeba dnes uplatnit pro celek nuzných. Bohatí z toho budou mít první výhodu... Zabarikádují-li se dnešní blahobytné kultury ve svém egoismu, urážejí své nejvyšší hodnoty; chtivosti více mít obětují vůli více být“ (čl.49). Nemluví se zde

i o životním stylu? Nejde zde o něco více než o ekonomická opatření, jež se netýkají osobního života jednotlivce?

c) Úcta ke stvoření a ohrožení životního prostředí

Už biskupská synoda z r. 1971 prohlásila: „Poptávka bohatých zemí — kapitalistických i socialistických — po surovinách a energii je tak veliká, že nezhojitelně otráví podstatné prvky života na Zemi, vzduch a vodu, pokud vysoká spotřeba a vysoké znečištění budou dále růst a postihnou celé lidstvo.“

Kardinál Döpfner shrnul r. 1974 před biskupskou konferencí v Salzburgu: „Nejde pouze o ochranu životního prostředí, ale o ochranu života“. Stěžoval si: „Nelze bohužel nevidět, že katoličtí ekonomové a politici uvedené problémy sotva vnímají.“

Australský přírodovědec Charles Birch vyzval teology na valném shromáždění Světové rady církví v Nairobi r. 1971: „Teologie by mohla hrát důležitou roli, kdyby bylo více teologů ochotno promýšlet přírodu kriticky a bez obav. Částí tohoto úkolu je podle mého názoru znovuoobjevení fundamentální jednoty lidského a mimolidského světa, aniž bychom se vzdali pravd o člověku. Soudil bych dokonce, že je třeba znovu objevit jednotu celého stvoření ve světle křesťanského obrazu člověka. To předpokládá radikálně nový výklad vztahu mezi přírodou a člověkem. Svět není tak jednoduchý, jak jsme ho byli zvyklí vnímat na základě svého nehybně konvenčního způsobu myšlení. Je i jiné nazírání, jež bych z nedostatku lepšího termínu nazval sakramentálním. Sakramentální pohled dbá dvou aspektů přírody – vlastní hodnoty tvorů a vzájemné závislosti všech bytostí. Obě představy jsou neslučitelné s chápáním přírody, podle něhož je příroda jen užitná věc a jinak nic.“

Požadavek nového životního stylu může tedy být zdůvodněn i nezávisle na mezích růstu a problémech nedostatku.

Profesor Klaus Meyer–Abich na Evangelické akademii v Hofgeismaru u Kasselu uvedl v život kolokvium, v němž teologové, přírodovědci, ekonomové a filozofové vypracovávají praktickou teologii přírody.

Fyzik Klaus Müller, známý svou knihou „Preparovaný čas“ se v této souvislosti ptá po technice orientované k životu.

Ze zcela jiné strany požadují techniku přiměřenou člověku a stvoření futurologové Robert Jungk v knize „Tisíciletý člověk“ a ekonom i E. F. Schumacher v knize „Jde to i jinak“ (DVA 1976).

Uskutečňování nového stylu

Kdo si všiml jevu „nový životní styl“, zjišťuje s úžasem, že pokusy a aktivity rostou jako houby po dešti. Přitom vznikají v nejrůznějších oblastech – v etické, náboženské, technické, kulturně kritické, politické – a všechny míří k témuž cíli. Jen jako příklady uveďme:

V USA se vytvořila ekologická protestní fronta: mladí lidé se vzdávají studia a zaměstnání, stěhují se na venkov, najmou si opuštěný selský dvůr, vytvoří společenství, jež bydlí pohromadě, obstarávají sami sebe na biodynamickém základě a dbají toho, aby vytvořili uzavřený ekologicko–ekonomický systém.

Jiné skupiny zůstávají ve městě, zakládají na okraji města společenství, jež společně bydlí a společně pracují v továrně (firmu sami založí), jež produkuje výrobky přehledným výrobním aparátem, tedy tzv. měkkou technikou. Nutná energie se získává slunečními kolektory a větrnými mlýny, potrava se obstarává hydrokulturami a lovem ryb.

Tento trend je podporován publikacemi, např. „Antispotřebitelé. Rádce občana k zachování zdrojů“ od A. J. Fritsche SJ nebo „Kalendář prostého životního stylu“ a „alternativní vánoční katalog“, který popisuje neběžné způsoby, jak oslavovat, obdarovávat a společně prožívat.

Ekumenická iniciativa „Jeden svět“. Asi 80 lidí, většinou z evangelických kruhů, se společně zavázalo, že budou hledat nové formy dnešního života. Chtějí podporovat to, co bylo dosud opomíjeno, omezovat spotřebu a vzbudit odpovědný vztah k omezeným zásobám Země, potřebám opomíjených lidí a zničenému životnímu prostředí. Uvádějí čtyři hesla: žít přiměřeně životnímu prostředí, žít jednodušeji, žít solidárně, žít v ochotě k rozhovoru.

„Nový životní styl“ – akce v Holandsku. Asi 700 místních skupin společně vytvořilo velké hnutí.

Ve Švédsku je skupina „Chléb a ryby“, ve Švýcarsku „Zlepšovatel světa“, v Rakousku akce „Sebezdanění“, podobná hnutí jsou v Anglii.

Pracovní kruh „Životní prostředí“ (AGU) obou vysokých škol v Curychu vydal ke své výstavě publikace „Alternativní východisko z velkotechnické civilizace“. Ukazují se v ní východiska ze slepých uliček techniky.

Německá akce 365 uveřejňuje příspěvky k teologicko–duchovním základům a praktickým důsledkům nového životního stylu. Vydala také brožuru pro farní obce a skupiny.

Akce Misereor stanovila pro rok 1977 heslo „Žijme jinak, aby jiní přežili“. V úvodu stojí: „Náš dnešní životní styl je příčinou smrti jiných. Naději na přežití mají jen tehdy, jsme-li my ochotni změnit se.“